

Българското образование в две стратегии

Между смешното и сериозното

Много често се пишат стратегии за развитие на какво ли не. Също толкова често не става ясно дали са изпълнени и ако са изпълнени дали са дали очакваните резултати. С голям интерес прочух „Стратегия за развитие на професионалното образование и обучение в Република България за периода 2015-2020 г.“, приета през октомври 2014 г. Има и план за действие за 2015-2017 г. Планът за действие е само за две години защото се предполага, че стратегията ще бъде изпълнена в съкратени срокове, както при социализма. Текста намерих на сайта на МОН, където има още десетина подобни стратегии. Не успях да намеря информация как стратегията се изпълнява, но си спомних една друга стратегия приета на заседание на Политбюро на ЦК на БКП на 27.06.1979 г. Тя се нарича „Тезиси на централния комитет на БКП за развитието на образователната система в Народна република в България“. Текста може лесно да се намери в интернет, но тук ще цитирам някои интересни части от нея:

.....
Овладеяването на професия и насочването на младежите към материалното производство отговаря както на потребностите на обществото, така и на необходимостта за всестранна реализация на младото поколение. Недостатъците при осъществяването на тази линия обаче създават впечатление, че работата в производството е като че ли повинност, а не поле за творческа изява и пълноценно разгръщане на личността.

Партията никога не е смятала, че работническата класа се нуждае от насила доведени попълнения. Тя няма друг интерес и друга грижа освен интереса и грижата да се развиват и разцъфтяват дарбата и талантите на българската младеж, да расте младо поколение, способно да се труди на всяко поприще, да владее и твори най-високите върхове на съвременната материална и духовна култура.

.....
За нашата партия грижата за кадровата осигуреност на икономиката е първостепенна грижа.

.....
Колкото по-високо е образователното равнище на личността, колкото по-ефективна и пълноценна е реализацията на младия човек, толкова по-полезен ще бъде той и на икономиката, и на себе си, и на обществото като цяло, толкова по-голям ще бъде приносът на образованието за социално-икономическото развитие на страната, за изграждането на зрелия социализъм.

Във връзка с това важен критерий за оценка на социалната ефективност на образователната система трябва да бъдат количеството и качеството на професионално подготвените кадри за задоволяване на непрекъснато изменящите се потребности на нашата икономика, на цялото общество.

.....
Училището трябва да възпитава у ученика стремеж да завоюва свой авторитет и място в живота с компетентността и способността си да се труди, със своята честност, прямота и оптимизъм, със своята отзивчивост и благородство, с уменията си да живее и да работи в колектив – с други думи, с качествата си на съвременна личност, която блести с обаянието на комунистическите идеи и комунистическия морал и сама им придава обаяние.

.....
Важна задача в изграждането на втората степен е целесъобразното формиране на номенклатурата на професионалните профили. Тази номенклатура трябва да

позволява на учащите се да се насочват в различни области на електротехниката, машиностроенето, електрониката, металургията, химията, агротехниката, медицинското, културното и битовото обслужване и т. н. Създаването и поддържането на оптимална структура на професионалните профили е постоянна задача, чието решаване изисква да се отчита винаги както конкретното състояние, така и перспективното развитие на професиите в нашата страна под влияние на научно-техническото равнище на работната сила.

Тъй като много хора вече не са учили научен комунизъм, налага се да направя някои разяснения. Основен постулат на комунизма е, че работническата класа е най-прогресивна, защото е свързана със средствата за производство. Нейн естествен авангард е комунистическата партия, следователно тя трябва да управлява държавата, т. е. диктатурата на пролетариата е естествен етап от развитието на обществото. Развивайки работническата класа, партията трябваше да управлява вечно. От тук и основната идея в Тезисите: *сливане на двата клона на образованието – общообразователен и професионален и създаване на ЕСПУ с УПК*. Всички трябва да са работници: вместо лекари, трябва да бъдат здравни работници, вместо учители – просветни работници и т. н. Като очевидец на събитията ще припомня, че началото на изпълнението на тази глупост беше съпроводено с много и масови събрания на просветните работници, които рапортуваха готовността си да претворят в дела партийната повеля. Песни, танци и кръшни хора допълваха картината на народния ентузиазъм /тогава нямаше зала Арена армеец в София/. За да си припомним как завърши този експеримент /стратегия/ да прочетем какво пише в Решение на Колегиума на Министерството на народната просвета от 18.12.1989 г.:

Пленумите на ЦК на БКП през ноември и декември т. г. поставиха началото на радикално обновление на нашето общество под знака на демокрацията, хуманизма и реализма. Ръководството на МНП съзнава своята отговорност, отчита справедливите критики и предложения, направени от обществеността /учители, ученици и родители/ и призовава всички към изграждане с общи усилия на образователна система, съответстваща на съвременното равнище в развитите страни.

.....

Във връзка с някои неотложни промени в системата на образованието у нас за учебната 1989/1990 година колегиумът на Министерството на народната просвета

Р Е Ш И:

.....

2. Отменя от учебната 1990–1991 година Учебно-професионалните комплекси /УПК/ като форма на професионална подготовка и специализация за учениците от ЕСПУ поради доказаната ѝ неефективност.

Кратко казано: десет години ЕСПУ с УПК – десет години абсурд. Стратегията не успя защото беше дълбоко погрешна, защото хората, които трябваше да я изпълняват не вярваха в нея. Нито една страна от соцлагера не направи подобна глупост.

Да се върнем към Стратегията за развитие на професионалното образование и обучение в Република България за периода 2015-2020 г. Вече е 2018 г. и следователно изпълнението ѝ преваля. Остават още две години. Да видим накратко какво пише в нея. /За щастие не се предвижда сливане на общото и професионалното образование./

.....

Подготовката на човешки ресурси със съответстващи на нуждите на националната икономика квалификации изисква нови подходи в областта на професионалното образование и обучение.

Развитието на системата за професионално образование и обучение в България следва да бъде с фокус:

- превръщане на началното професионално и продължаващото професионално образование и обучение в привлекателна възможност за учене;

II. ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ПРОФЕСИОНАЛНОТО ОБРАЗОВАНИЕ И ОБУЧЕНИЕ (ПОО)

1. Оптимизиране на училищната мрежа

Все още обаче в част от училищата се запазва обучение по традиционни за училищата професии, въпреки затихването или закриването на определени производства. Трудностите с намирането на работа и разминаването между придобитата квалификация и възможността за реализация водят до отлив от професионалното образование на немалка част от младите хора.

Оптимизирането на училищната мрежа следва да създаде предпоставки за финансиране на професионални училища, с национално и регионално значение, защитени професии, съобразно потребностите на общините в конкретния регион, както и с внедряване на обучение чрез работа (дуално обучение). Т.е. наложителни са мерки за стимулиране на обучението по търсените на пазара на труда професии, степен на квалификациите, съобразно степента на развитие на регионалната икономика и заявените инвестиционни намерения, като продължава политиката за достъп до образование на учениците от специфични целеви групи.

Необходими въздействия:

- оптимизиране на училищната мрежа на регионален принцип въз основа на анализ на специфичните нужди, условия и заявени инвестиционни намерения по общини, области и региони и потребностите на пазара на труда;
- определяне на „защитени“ професии с оглед подготовка на необходимата за местната, регионалната и националната икономика работна сила;
- разширяване на мрежата от звена за професионална информация и ориентиране към придобиване на умения и квалификация по професия или по част от професия на подрастващите и на възрастните.

2. Повишаване привлекателността на професионалното образование и обучение

Качеството и високите постижения в ПОО са решаващи за повишаването на привлекателността му. Важно условие за създаването на адаптивна работна сила е включването в ПОО на мотивирани обучавани с интереси и нагласи за професионална реализация и кариерно развитие по професията, която изучават.

Необходими въздействия:

- осъвременяване на съдържанието на професионалната подготовка чрез актуализиране на учебните планове и програми;
- повишаване на качеството на професионалното образование и обучение;
- създаване на модерна и съвременна училищна инфраструктура;
- обвързване на практическото обучение на обучаемите (ученици, заети и безработни лица) с формиране на умения в реална работна среда;

.....

3. Намаляване на преждевременно напусналите училище и на младежите с ниско образователно и квалификационно равнище

.....

4. Привличане на ученици за обучение по професии с придобиване на I и II степен на професионална квалификация и на ученици с високи училищни постижения за обучение по високотехнологични професии

.....

Необходими въздействия:

- определяне на „защитени“ професии на областно ниво в партньорство с регионалните организации на работодателите, в т.ч на МТСП и на местната власт;
  - определяне на ефективни подходи при изготвяне на предложенията за държавен план-прием с оглед гарантиране подготовка на кадри по професии, които са непривлекателни, но необходими за регионалната и националната икономика;
  - разработване на мерки за повишаване на имиджа на професионалното образование и обучение сред младежите и обществото;
  - осигуряване на стипендии за висок успех и постижения по изучаваната професия;
- .....

5. Изграждане на система за актуализиране на квалификациите на учителите и преподавателите по професионална подготовка по специалността им от висшето образование

6. Привличане на млади учители и преподаватели по професионална подготовка в системата на ПОО

III. ПРИОРИТЕТНИ НАПРАВЛЕНИЯ НА ВЪЗДЕЙСТВИЕ

Приоритетно направление 1. Осигуряване на качество и ефективност на ПОО

1.1. Организиране на професионално образование и обучение чрез работа (дуално обучение) като форма на партньорство между професионална гимназия и работодател

1.2. Разширяване на прилагането на модулна организация на професионалната подготовка

.....

Както се вижда двете стратегии доста си приличат. Има незначителна разлика в терминологията, но сякаш не са минали 35 години, сякаш българското общество не се е развило. Защо българското образование все още е в сянката на диктатурата на пролетариата?

Дали ще успее стратегията за професионалното образование?

Вероятността е много малка, защото отново се прави стратегия само за част от образователната система и защото включените в нея институции всъщност нямат интерес да я изпълнят. Много по-лесно е да намалим приема в по-привлекателните гимназии и учениците след седми клас просто да няма къде да учат освен в някоя професионална гимназия, независимо дали харесват съответната професия или не. Те така или иначе като завършат средно образование ще станат студенти или ще берат цветя в Англия. Никой не публикува данни колко от учениците завършили професионални гимназии са започнали работа по придобитата професионална квалификация. От друга страна единственото, което повечето „бизнесмени“ искат е 2-3 човека да чакат пред фирмата за едно работно място и да са готови да работят при мизерни условия за мизерно заплащане. Истинските професионални гимназии, които са в състояние да организират съвместно със сериозни компании дуално обучение са капка в морето. Всъщност те нямат нужда от стратегия, а само да не им се пречи.

Като епизод да си припомним още една стратегия: "Национален план за действие – Десетилетие на ромското включване 2005-2015" /Документът е приет с Протокол № 15.1 на Министерския съвет от 14.04.2005 г./ известна като декада на ромското включване. Десетки милиони левове бяха изхарчени за да се интегрира ромският етнос в обществото, да изчезнат ромските гета и т.н. Днес никой не знае какъв е резултатът от изпълнението на стратегията или всички знаят. Потърсете в интернет отчет за ефекта от дейностите. Защо остана на хартия? Защо не успя? Защо се потули? Всички искаха стратегията да успее освен самите роми. Всъщност те нямаха интерес от интеграцията като я разбират другите.

Общото във всички неуспешни стратегии е, че хората за които се отнасят, по различни причини, нямат мотивация да ги изпълняват.

Митко Кунчев